

SURPRISING PERSIDA

Andreea Petre

PhD, "Transilvania" University of Brașov

Abstract: The action of "Mara" novel written by Ioan Slavici focuses on the two powerful female characters: Mara and her daughter, Persida.

ANALYZING the relationship of these two characters with maternity, it can be easily observed that in case of Mara, the maternal enthusiasm is assimilated by her huge dissipated, exhausted and wasted efficacy in order to dominate the community led by men.

Considering Persida it is clear that she is interested in her own privacy not in others'. All Persida's love will be transformed into an ascending love trying to protect the man and assume responsibly his weakness.

Keywords: female character, maternity, energy, ascending love.

Acest roman, publicat mai întâi în revista *Vatra* în 1894, iar apoi în volum, în 1906, la Budapesta, constituie din multe puncte de vedere o continuare a nuvelisticii lui Slavici, dar, prin mediul social evocat, așa cum s-a mai spus, de altfel, romanul este „mai curând un roman burghez decât unul țărănesc”. [Nicolae Manolescu, 1980, 140]

Direcția din care *Mara* continuă nuvelele nu este, așadar, una a lumii rurale. Ne aflăm într-o lume amestecată, care stă sub semnul diversității, acțiunea se petrece la granița Imperiului Habsburgic, românii trăind alături de maghiari, germani și sârbi. Existența personajelor se desfășoară într-un univers în continuă prefacere, citadin, deschis, al cărui erou-arhetip este Prometeu simbol al productivității, efortului, progresului și al randamentului.[Herbert Marcuse, 1996, 154]

Romanul gravitează în jurul Mării, „văduva săracă”, nevoită de tânără de tânără să-și crească singură cei doi copii. Mara este ceea ce Gilles Lipovetsky numea „o a treia femeie”. Ea reușește să-și câștige recunoașterea socială prin manipularea identității create în urma rolului familial de văduvă. Este ceea ce Ioana Pârvulescu numea „o văduvă cu fler”, alăturând-

o pe Mara unei alte celebre văduve, Vitoria Lipan.[Ioana Pârvulescu, *Alfabetul doamnelor*, 1999,.35]

Mara simte pulsul unei noi lumi. Existența ei nu se raportează la bărbat, ci doar la ce poate face singură, prin propriile-i puteri. Cu toate că de tânără a rămas singură, Mara își canalizează toate eforturile pentru a se descurca. Are calități, e drept, e „tânără, voinică și harnică”. Și spune naratorul, are „și noroc” de la Dumnezeu. Și de n-ar avea noroc, Mara și l-ar face. Structura ei se adaptează de minune unei lumi cu mai multe centre, unei societăți cu o „geometrie variabilă”, cum o numește Lucian Boia.[Lucian Boia, *Pentru o istorie a imaginarului*, 2000, 123]

Ceea ce ne interesează la Mara este raportul cu maternitatea. Din această perspectivă se constată o diferență majoră între ea și Persida. Secolul al XIX-lea exalta fără încetare maternitatea, considerând-o cu adevărat „mica funcție meritorie pentru o femeie”. [Philippe Aries și Georges Duby, *Istoria vieții private*, vol.7, 1997, 160]

Aspectul maternității în operele urmărite este foarte interesant. Kogălniceanu vede în mamele fragede o podoabă a societății „și, totuși, femeile” Moldovei ajung niște „creaturi ce se nasc, cresc, se mărită, fac copii și mor”. [Mihail Kogălniceanu, *Tainele inimii*, 1964, 67]

Elena lui Bolintineanu este mama, dar, odată adulterul produs, maternitatea este înăbușită de sentimentul vinovăției. Păcatul mamei va trece pe umerii fiicei, stigmatizând-o. Ieșirea din aristocrație afectează maternitatea și modul ei de reprezentare, se produce demitizarea imaginii mamei sacre care-și dedică întreaga viață sacrificiului pentru binele familiei. Mama Micuței lui Hașdeu nu ține prea mult la morală. Nici la fericirea fetei. Acceptă să negocieze căsătoria Mariei cu bătrâiorul, dar bogatul baron. Mamițele din *Momentele* lui Caragiale sunt reflectarea unei maternități întoarse pe dos, susținută doar la nivelul discursului. Distanțarea se face ironic.

Și la Slavici, s-a spus de altfel, că privirea naratorială este ironică, ușor amuzantă chiar. Dar Mara nu cade în derizoriu. Mara nu-și forțează soarta și nici nu schimbă soarta copiilor ei.

Mircea Tomuș vede în văduva de la Rodna „o femeie energetică al cărei sentiment familial este crescut dincolo de limitele firești; instinctul ei matern are ceva de fiară”. La prima vedere, da, Mara are ceva de mamă fiară, dar eroina excelează în a relativiza relațiile cu ceilalți și chiar cu Dumnezeu. [Mircea Tomuș [în] *Slavici - Evaluări critice*, 1977, 94]

Avem de-a face cu o „businesswomen”, cum o numea Nicolae Manolescu. Întreaga energie se consumă la vedere. Nu stă o clipă, iar spațiul deschis în care se învârte o ajută din plin:

„Apoi, mare lucru pentru o precupeață, Radna e Radna. Lipova e numai aci, peste Mureș, iar la Arad te duci în două ceasuri.

Marți dimineață, Mara-și scoate șatra și coșurile pline în piața de pe țarmurile drept al Murășului, unde se adună, la târg de săptămână, murășenii, pînă de pe la Sovârșin și Soboteliu, și podgorenii, pînă de pe la Cuvin. Joi dimineața, ea trece Murășul pînă de pe la Făget, Căpălnaș și Sîn-Miclăuș. Vineri noaptea, după cântatul cocoșilor, ea pleacă la Arad, ca ziua s-o prindă cu șatra întinsă în piața cea mare, unde lumea se adună din șapte ținuturi.

Dar lucrul cel mare e că Mara nu-ți iese niciodată cu gol în cale; vinde ce poate și cumpără ce găsește; duce de la Radna ceea ce nu găsești la Lipova ori la Arad și aduce, de la Arad, ceea ce nu găsești la Radna ori la Lipova. Lucrul de căpetenie e, pentru dânsa ca să nu mai aducă ce a dus și vinde mai bucuos cu câștig puțin, decât ca să-i «clocească» marfa”. [Ioan Slavici, op. cit., 284]

Ceea ce o domină este respectul pentru muncă, stăpânirea de sine și moderația care sporesc productivitatea. Munca este un scop în sine, „o vocație, așa cum o cere capitalismul, este șansa de a învinge energia tradiționalistă”. [Max Weber, *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, 1993, 46]

Se-nchină la Maica Precistă, face mătăanii, dar în fața mănăstirii nu-i decât un loc larg, unde „se adună lumea cea multă, grozav de multă lume”. Această lume e ogorul ei, pe care-l scarmână cu multă trudă și iese la „seceriș” în zile de mare sărbătoare, ca Sfânta Maria, „cu coșurile pline și seara se întoarce cu ele goale”. De aceea, se închină Mara la icoane și-i pune și pe copilași să se-nchine. „Cei plini de spirit capitalist sunt de obicei, dacă nu de-a dreptul ostili bisericii, cel puțin indiferenți fața de ea. Ideea cucerniceii plictiseli a paradisului nu este tocmai ispititoare pentru firea lor activă, iar religia le apare ca un mijloc de a-l distrage pe om de la muncă pe solul acestui pământ. Dacă i-am întreba pe ei care este sensul goanei neîncetate, (...) ei ar răspunde uneori, (...) că o fac «din grijă pentru copii și nepoți»”. [Max Weber, op. cit., 52]

Acesta și este motivul pe care Mara-l invocă mereu, când își face socotelile seara și pune bani pentru a doua zi:

„Scăzând dobânda din capete, ea pune la o parte banii pentru ziua de mâine, se duce la căpătâiul patului și aduce cei trei ciorapi: unul pentru zilele de bătrânețe și pentru înmormântare, altul pentru Persida și, al treilea, pentru Trică. Nu e chip să treacă zi fără ca ea să pună, fie și măcar numai câte un creițar, în fiecare din cei trei ciorapi; mai bucuos se

împrumuta pentru ziua de mâne. Când poate să pună florinul, ea-l sărută, apoi rămâne așa, singură, cu banii întinși pe masă, stă pe gânduri și începe, în cele din urmă, să plângă.

Nu doară că i-ar fi greu de ceva; când simte greul vieții, Mara nu plânge, ci sparge oale ori răstoarnă mese și coșuri. Ea își dă, însă, seama cât a avut când a rămas văduvă, cât are acum și cât o să aibă odată. Și chiar Mara să fii, te moi când simți că e bine să fii om în lumea aceasta, să alergi de dimineață pînă seara și să știi că n-o faci degeaba". [Ioan Slavici, op. cit., 286]

Copiii sunt avangarda Mării. Împingându-i în fața ei mereu, de fapt, își lucrează cu grijă avansarea economică și socială: „Sunt săraci, sărăcuții, că n-au tată, e săracă și ea, c-a rămas văduvă cu doi copii.” [Ioan Slavici, op. cit., 285]

Magdalena Popescu analiza exhibarea condiției de subalternă. Disimularea face parte din strategia succesului. Cei mici sunt „zdrențăroși și desculți, și nepeptănați, și nespălați, și obraznici”. Persida este dată la călugărițele de la Lipova pentru o sumă derizorie, după ce Mara a înmuiat-o pe maica Aegidia cu lacrimi de văduvă. Motivația demersului este destul de ambiguă chiar martorul ne derutează:

„Era una, preuteasă de la Pecica, o femeie minunată, și dulce la fire, și bogată, și frumoasă: ar fi spart Mara toate oalele dacă cineva s-ar fi încumătat să-i spună că Persida ei n-are să fie tot așa, ba chiar mai și mai. Iar preuteasa aceea stătuse patru ani de zile la călugărițele din Oradea-Mare; era, deci, lucru hotărât că și Persida are să stea cel puțin cinci ani la călugărițele din Lipova”. [Idem, 286-287]

E drept, Mara proiectează în Persida, ca și în Trică, de altfel, aspirația ei de stabilitate, dar, pe de alta parte, după fuga copiilor pe Mureș, lumea a judecat-o și pe Mara, că „e nemernică”, „și-a vândut fata”.

Mircea Tomuș pune accentul pe „implicațiile ideii de familie” care, în roman, constituie „nucleul problematic”. [Mircea Tomuș [în] Slavici – *Evaluări critice*, 1977, 95]

Este adevărat, dar numai în ceea ce-o privește pe Persida. Mara și copiii ei formează o familie, iar întreaga energie a mamei se canalizează, la prima vedere, către reușita copiilor, desigur. Elanul matern nu-i lipsește, este, însă, asimilat de teamă că grijile materne i-ar stăvili ascensiunea. Când Trică este dat afară, se răzvrătește și îi promite băiatului o școală mai bună:

„Lasă, dragul mamei – grăi dânsa, în cele din urmă, îndârjită – căci am să te dau la o altă școală mai bună! Am să te scot om, om de carte, om de frunte, ca să nu mai fii ca tatăl tău și ca mama ta, ci să stea ei și copiii lor în fața ta, cum noi stăm în fața lor! Eu pot, eu am,

urma ea avântată; mi-a dat Dumnezeu și are să-mi mai deie, fiindcă el nu face deosebire între oameni!". [Ioan Slavici, *op. cit.*, 296]

Nu-i place că lumea a condamnat-o că și-a lepădat copila și se duce la mânăstire s-o scoată de acolo, „s-o ie pe lângă ea”. Dar nu se putea ocupa și de fată, așa că „se înmoaie” până la mânăstire, pentru ca, în final, să aranjeze cu maica Aegidia s-o țină pe Sidi fără bani, ca să-i rămână banii pentru Trică. Vitalistă, structură elastică, energia Marei nu este direcționată ascensional decât în raport cu banul. Pentru copii nu-i rămâne decât compromisul.

Radu G. Țeposu vedea în Mara un personaj care „acumulează rolul tatălui, dar și pe cel al divinității. (...) Mara este, în fond, un pater families care veghează la viața odraslelor, o autoritate din al cărei cuvânt nu trebuie să iasă nimeni.”. [Radu G. Țeposu, *Viața și opiniile personajelor*, 1983, 28]

Nu este un pater families, ci un pater al comunității. Am afirmat că, în operele lui Slavici urmărite până acum în analizele noastre, rolul Tatălui își pierde forța ordonatoare. Aici, nici nu există. Dar Mara nu este decât la nivel discursiv o mamă singură, nevoită să fie și mamă și tată pentru copiii ei. Văduva de la Rodna descoperă independența pe care n-ar fi cunoscut-o rămânând închisă în condiția de femeie nevoiașă cu doi copii. Ne aflăm într-o lume dominată de bărbați, așa încât Mara se insinuează, mai întâi discret, pentru a nu șoca în structurile de putere ale târgului. Are ceea ce Max Weber numea o „drastică cumpătare”, pentru că nu vrea să „consume, ci să câștige”. [Max Weber, *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, 1993, 47]

Se prezintă, în continuare, „tot soioasă, tot nepieptănată”, dar vorbește „mai apăsător, se ceartă mai puțin, calcă mai rar și se ține mai drept decât odinioară”. [Ioan Slavici, *op. cit.*, 299]

Însă, după ce intră în afacerile cu cămătăria, transformarea este vizibilă:

„Nu mai era Mara podărița, nici precupeața, nici, mai ales, văduva rămasă cu doi copii săraci: gătită de nuntă, ea se ținea drept, vorbea rar și chibzuit, ba, pentru ca lumea să afle, mai scâpa și cite-o vorbă despre supărările pe care ți le fac datornicii”. [Idem, 323]

Efortul ei de a cuceri lumea printr-o mimată umilință este contrazis, în permanență, de atitudinea copiilor, care-i moștentesc energia, nu și dragostea de bani sau putere. Copiii îi scapă printre degete. Când sunt mici, fug cu luntrița pe Mureș, iar când sunt mari, își iau lumea-n cap. Există o zonă de mister între mamă și copii, percepută și de unii, și de alții. Când Mara îi promite lui Trică o școală mai bună băiatul „nu prea înțelege vorbele mamei”, fiindcă „eu pot,

eu am, [...] mi-a dat Dumnezeu și are să-mi mai deie, fiindcă el nu face deosebire între oameni”
[Idem, 296]

Când Persida îi spune Marei că nu-i mai trebuie bărbat, mama se destăinuie:

„- Banul, draga mamei – urma ea – banul e mare putere, el deschide toate ușile și strică toate legile, iar tu ai bani, destui bani, multi bani. Uite! – urma ea – făcându-și muștrări c-a scăpat vorba. Ți-o spui fiindcă nu mai ești copilă și trebuie s-o știi, ca să te simți: eu am adunat pentru voi, puțin câte puțin, din ce în ce mai mult. M-a ajutat Dumnezeu și puține sunt pe aci, prin apropiere, fetele care au zestre ca tine.

Persida se ridică puțin în culcușul ei. Știuse ea că are mama ei bani! Acum însă, ar fi voit să-i vadă fata, căci, din tonul cu care vorbea, banii păreau mulți și parcă, din fața ei, ar fi putut să-i numere. Era, însă, întunecet în casă.” [Idem, 499]

Cu bani, Mara poate orice. Totul este să nu-i înstrăineze și nici copiii măcar să nu știe exact câți are. Ar putea să-și ridice social odraslele, însă nu se-ndură. Lui Trică nu-i dă bani ca să scape de relația cu Marta, preferă să-l împingă în păcat:

„- Mamă! zise el. Nu mă împinge la păcat! Eu mă-ncurc rău cu stăpâna mea!

- Nu dau nici un ban! răspunse Mara îndărătnică. Dacă te vei încurca, atâta pagubă! Ce pierzi?! Nu e rușinea mea, nici a ta, ci a ei! Vorba e să nu-ți umble gura!” [Idem, 487]

Când Persida vine acasă de la mânăstire, este derutată, conștientă fiind că fata trebuie să iasă-n lume pentru a-și găsi norocul, un noroc ce ar trebui găsit în altă parte, și nu acolo unde lumea știe că Persida e fata podăriței:

„De! E greu să ai fată mare, mai ales când trebuie să stai toată ziua la pod ca să aduni creițari pentru ea. Fetele vreau să fie purtate prin lume, ca oamenii să le vadă și să le ducă vestea, să umble mereu, ca să-și întâlnească norocul. Și parcă știa Mara că aici, unde a crescut și unde toată lumea o știa de mică, fata ei n-o să-și poată găsi norocul”. [Idem, 307]

Pe lângă vocația banului, Mara are vocația compromisului. Persida nu greșește, nu e ea vinovată, doar întâmplarea și soarta sunt responsabile pentru greșelile fetei. Să urmărim acest fragment semnificativ pentru atitudinea diferită a celor două personaje. Cu cât Persida se învinovățește mai tare, cu atât o disculpă Mara mai tare.

„- De unde știai tu unde ai să-l găsești? întreba ea.

• - De unde știam? răspunse Persida. Nu știam, dar m-am dus așa, la un noroc, în Pădurița și l-am văzut acolo, plimbându-se singur. El nu m-a văzut; aș fi putut, dar să trec înainte; m-am dus însă la el, ca să vorbesc cu dânsul. D-ta vezi că eu sunt de vină!

• - Nu ești – zise Mara – cum să fii? S-a întâmplat să-l vadă Trică și să-ți spună. S-a întâmplat să fie zi frumoasă; s-a întâmplat să-l întâlnești; așa au venit lucrurile și tu n-aveai ce să faci.

Persida dete din cap.

• - Nu! am voit cu tot dinadinsul, zise ea. Asta eu o știu mai bine decât orișicine. Tu-l știi cum era la casa părinților lui: cu obrajii rumeni, cu mustăcioara linsă, cu părul neted de i se vedea de departe cărarea, cu șorțul totdeauna curat. Acum era cu părul lung și nepeptănat, cu barba încălțită, cu fața buhăită, cu o pălărie turtită în cap și cu hainele purtate și soioase, un om care petrece nopțile prin birturi și adoarme îmbrăcat. Alta ar fi fugit, poate, de el: eu am alergat la dânsul.

• - Săracul băiat! grăi Mara înduioșată.

• - Luni apoi – urma Persida – a trecut în patru rânduri prin fața casei lui Claici, marți tot așa, tot așa mercuri și joi. Eu voiam să nu-l bag în seamă, dar astăzi după ce ați plecat cu toții la târg, nu m-am mai putut stăpâni, ci i-am ieșit în cale, ca să-l întâlnesc. Nu mai pot, mamă: mi-e milă de el și mă muștră cugetul!

• - Vai de sufletul lui! grăi Mara suspinând.

• - Cum a rămas el? urma Persida deznădăjduită. Ce face el acum? O să afurisească ceasul rău în care m-am ivit în calea lui, ca să stric tot rostul vieții lui!

- Nu, fata mea, zise Mara liniștită. Așa vin lucrurile în lumea aceasta: pleci în neștiute și te miri unde ajungi; te-apucă – așa din senin – câteodată, ceva, și te miri la ce te duce. Omul are data lui și, nici în bine, nici în rău, nu poate să scape de ea; ce ți-e scris are neapărat să ți se întâmple; voința lui Dumnezeu nimeni nu poate s-o schimbe”. [Idem, 344-345]

Mara nu cunoaște zguduirii existențiale ca Persida. Construită pentru ziua de mâine, pentru progres, ea este adepta lui „lasă că merge și așa”.

Și Persida este o „a treia femeie”. Dacă forța mamei vine din acumulare, aceea a Persidei vine din voință. O urmează pe Mara în vitalitate. Dacă energia Mamei se desfășoară pe orizontală, se extinde, încercând să cucerească spațiul, scena exterioară dominată de bărbați, Persida este interesată de interioritate, energia ei acționează în profunzime, fata fiind întoarsă către ea și nu către lume. Nu este interesată de averea mamei; în acest sens, ea nu este o continuatoare a Mamei. În fond, Mara nu a ținut să formeze, pe calea acumulării îndârjite, pe niciunul dintre copiii ei.

Putem spune că Mara înflorește pe linia puterii și a stimei publice, pe când Persida are o înflorire strict feminină. Din punctul de vedere al întoarcerii către sine, Persida este o urmașă

a Siminei din *Pădureanca*. Cele două au în comun personalitatea puternică prin care domină bărbatul drag. Nu au ca scop accesarea, prin căsătorie, într-o poziție superioară social. Sunt acaparate total, dar și derutate, de raportul inegal de forțe dintre ele și bărbat. Și fiindcă au o energie interioară copleșitoare, atât Simina, cât și fata Marei, vor converti această energie, nu într-o iubire-pasiune de tip distrugător pentru bărbatul drag, ci într-o iubire maternă, de tip ascensional, formator, încercând să ocrotească bărbatul și să-și asimileze responsabil slăbiciunea lui. Dacă maternitatea nu o transfigurează pe Mara, în schimb, pe fata ei, da.

De mică are vocația maternității, fiind sora mai mare. Când Trică este bătut de Costi, nu mama, cu lacrimile ei de femeie văduvă, este cea care-l poate ocroti, ci Sidi: „Da! singură ea putea să știe ce va să zică a fi bătut de Costi.” [Ioan Slavici, *op. cit.*, 290]

Și Sidi reacționează ca o leoaică ce-și apără puiul, auzind ce-a pățit fratele ei, fiind în stare să fugă de la mânăstire:

„- Ce e?! întrebă ea răstit.

• - Uite – zise el încet, ca să nu audă și sora Marta, care se afla în iatacul de alături – Costi m-a bătut.

• - Te-a bătut el pe tine și tu, prostule, te-ai lăsat să te bată!

• - Dacă el e mai tare!

Persida rămase cîțva timp pe gânduri, cu răsuflarea oprită și cu ochii țintă la un colț.

• - Haide!... zise apoi și îl apucă de braț, ca să-l ducă spre ieșire, unde cheia era în ușa.

• - Sidi, Sidi! striga sora Marta speriată și plecă s-o oprească.

• - Haide! grăi Persida mai tare. Ea n-are voie să iasă după noi!

Ieșind, apoi, în stradă, ei o luară spre pod. Da! Însă, dincolo era Mara și ea n-avea să-i vadă, nici să-i știe.” [Idem, 290]

În secolul al XIX-lea, sentimentul fratern este o formă foarte importantă de comunicare afectivă. „Între frați și surori, diferența de sex creează un raport complex, oarecum inițiativ: prima formă a relației cu celălalt sex.” [Philippe Aries și Georges Duby, *Istoria vieții private*, vol. 7, 147] Observăm că, pentru Persida, relația cu celălalt sex începe printr-un raport de tip ocrotire, impunere, apărare. Fata fuge cu Trică, cu luntrița, pe Mureș și nu reușește să spele rușinea fratelui, doar să atragă atenția asupra lor, dar impulsul inițial este acela de a-l salva pe Trică, așa cum se va și scuza ulterior în fața mamei și a maicii Aegidia:

„Și eu vreau să-i arăt că n-are să bată pe fratele meu, pentru că e mai mic și n-are pe nimeni să-l ajute”. [Ioan Slavici, *op. cit.*, 293]

Vasile Popovici analiza mecanismul care pune personajul slavician într-o arenă publică. Interesant este că Persida este cel mai expus personaj al romanului, din acest punct de vedere. Mara, este un personaj ubicuu, când pe pod, când la Rodna, când la Lipova, dar Persida este cea care iese în evidență. Forța ei nu este subterană ca a Marei, care, și când vrea să fie remarcată, o face deliberat, știind câți crăișori a strâns de-a lungul timpului.

Persida nu trece neobservată. O uimește și pe Mara. Crește prea frumoasă:

„Prea i se făcuse fata fată, și nu mai știa ce să facă cu dânsa. Înaltă, lată-n umeri, plină, rotundă și cu toate aceste subțirică s-o frânga din mijloc; iar fața ei ca luna plină, curată ca floarea de cireș și albă de o albeață prin care numai din când în când străbate abia văzut un fel de rumeneală”. [Ioan Slavici, *op. cit.*, 301]

Nici Trică nu înțelege de ce

„femeile pe lângă care treceau, toate, până chiar și fetițele mici se uitau cordiș, cu coada ochiului, la sora lui și, apoi, își mai și întorceau capetele”. [Idem, 307]

Apariția ei îi magnetizează pe toți:

„Hubăroaie se ridică din jeț și înaintă până în ușă; servitoarea, care ținea coșul ca să i se dea carnea, se uită și ea mirată, iar dincolo, peste drum, la celălalt colț, se oprise un bătrân și stătea cu gura căscată. Persida trecea ca prin văpaie mistuitoare, iară Trică venea doi pași în urma ei, domol și cu capul ridicat.

- - Trică – grăi dânsa, după ce trecu de măcelărie – vino mai iute, nu mă lăsa singură!
- - Frumoasă e, șerpoaica! grăi Hubăroaie. A cui să fie oare? Mi-e ca și când aș mai fi văzut-o undeva.

Nașl dete din umeri! El știa, ce-i drept, unde a mai văzut-o, dar nu știa a cui este.

- - E de dincolo, din mânăstire, răspunse servitoarea; o vei fi văzut la fereastră. Obrajii lui Nașl, și altfel rumeni, se făcură roșii ca bujorul.
- - Nu, zise Hubăroaie; ferestrele nu se deschid.
- - Ai văzut? întreaba d-l Bereki, bătrînul din celălalt colț, care acum trecuse ulița și stetea în ușa măcelăriei.
- - A cui e?
- - Se poate să mai întrebi? e leită muma ei!
- - Așa e! Da, e fata Marei, grăi Hubăroaie mai întâi mirată, apoi dezamăgită.

«Păcat!» îi venea să mai zică, dar n-a rostit vorba. Era oarecum înduioșată de gândul că e mare nenorocire să fii atât de fragedă, atât de frumoasă și să ai mamă pe Mara, precupeață și podăriță”. [Idem, 306]

Așadar, ca și Simina, Persida trăiește o dramă a frumuseții și a excesului de energie.

Întâlnirea cu Nașl stă, de asemenea, sub semnul prea-plinului, și nu doar al întâmplării. Scena este semnificativă, pentru că Persida ia cunoștință de modul în care este receptată de către ceilalți. Reflectarea ei în ochii celorlalți are efect atât de puternic, încât o sperie și pe fată. Cu toate că a fost îndelung analizat, pasajul se cere recitat pentru susținerea analizei:

„Într-una din zile, ferestrele fiind deschise și izbind o dată vântul în ele, una, tocmai cea de la iatacul din colț, unde stetea maica Aegidia cu Persida, s-a sfârâmat. Nașl s-a dus să vadă și a văzut – nu fărâmurile de geam, ci o fată, care îi părea grozav de frumoasă. Nu-i vorba, n-avea nevoie să și fie pentru ca să-i pară frumoasă. Ceea ce se ivește la fereastra unei mânăstiri de călugărițe are totdeauna ceva tainic și plin de farmec. Acolo, chiar bătrână fiind, femeia pare tânără, chiar urâtă, pare frumoasă; iară lucrurile sunt cum ele ne par. Din întâmplare, însă, Persida, care alergase și ea să vadă ce s-a întâmplat, era chiar mai tânără, mai frumoasă și mai plină de farmec decât cum Nașl era-n stare să și-o închipuiască.

El rămase uimit, cu inima încleștată și cu ochii oarecum împăingeniți. Îi era parcă s-a rupt, s-a frânt, s-a surpat deodată ceva și o mare nenorocire a căzut pe capul lui. Persida sta neajutorată în fața geamurilor sparte și nici nu-l băga-n seamă, când veni maica Aegidia. Ca să vadă paguba. Femeia mai așezată și mai cuminte, ba chiar călugăriță, maica Aegidia tresări când văzu, peste drum, pe Nașl, băiatul Hubăroaiei, stând cu ochii țintă la fereastră. Îl știa de copil mic, îl socotise totdeauna cel mai bun băiat, și mintea i se oprea în loc văzându-l atât de îndrăzneț.

-Sidi! grăi dânsa mâhnită și apucă fata de braț, ca s-o dea din vederea tânărului.

Rău a făcut, căci acum se opriră și ochii Persidei asupra tânărului cu șorț curat, cu obraji rumeni și cu mustață mică, acum își dete și ea seama de ce sta acel tânăr acolo. Obrajii ei se umplură de sânge și îi era parcă o săgetase ceva prin inimă. Atât a fost, nu mai mult, și ea nu mai putea să fie ceea ce fusese. Taine mari și nepătrunse de mintea omenească! Atât a fost numai, și gândul copilei era mereu la fereastra cea spartă, la frumusețea zilei de primăvară, la omul ce stătuse acolo, peste drum, cu ochii uimiți și cu răsuflarea, parcă, oprită. Se temea să mai intre în casă, tremura când se apropia acolo și, totuși, nu mai avea astâmpăr, nu mai găsea loc de repaus, își făcea mereu de lucru în casă.

Nu i-a făcut și nu-i făcea, nu i-a zis și nu-i zicea nimeni nimic, nu știa nimic, nimic nu gândea și totuși, așa, ca din senin, se zbătea copila, ca și când ar voi să scape, să fugă și să se ascundă în fundul lumii”. [Idem, 303-304]

Este adevărat, izolarea și inaccesibilitatea unei tinere a cărei siluetă apare deodată la fereastra mereu închisă a mănăstirii, „este de ajuns ca să nască fantasmеle”. [Philippe Aries și Georges Duby, *op. cit.*, .125]

Însă efectul Persidei asupra lui Națl este devastator. Vederea fetei nu naște reverii duioase, băiatului îi pare că i-a căzut pe cap o nenorocire. Apariția lui, a Celuilalt, are aceeași intensitate și asupra Persidei, care ia act de prezența bărbatului, prin „cel de-al treilea personaj”, maica Aegidia, care-i „revelează ceva ce altfel ar fi rămas definitiv ascuns, o realitate pe care Persida până acum nu a cunoscut-o și care i-ar fi fost nu se știe până când necunoscută”. [Vasile Popovici, *Lumea personajului*, 1997, 52]

Idem, p. 55.

Maica Aegidia este, fără voia ei, elementul de legătură dintre lumea închisă și inocentă a fetei tinere, aflate la mănăstire și universul deschis, ispititor uneori, al tânărului. Dar mai există ceva: surplusul de enrgie cu efect de bumerang, pentru că se întoarce pericolos împotriva celui de la care a pornit. Magnetismul femeii șochează nu doar bărbatul, dar, transfigurat, se întoarce către ea. Persida nu e fascinată de un tânăr înmărmurit care o privește, ci de efectul pe care apariția ei i-l produce Celuilalt. Acesta este motivul pentru care repetă gestul. Un îndemn al repetiției, un „spectacol al exhibării” [Idem, 55]

cum susține Vasile Popovici, dar și o verificare a puterii, o verificare directă, ca o provocare la război. Persida vrea să convingă că Națl va mai avea aceeași reacție:

Ce era adecă? îi făcea vreun rău cuiva?! păcătuia dacă deschidea fereastra?

«Ca el să știe?», grăi dânsa, apoi se duse cu pași hotărâți, deschise fereastra din fața măcelăriei și rămase dreaptă, înaltă și cu fața deschisă în ea. Pe Națl, care stătea în ușa măcelăriei, cuprins de neastâmpăr, îl trecură fiorii. El ridică fără de voie mâna stângă la gura și îi făcu semn să închidă fereastra, căci vedea lumea. Îi era frică de femeia ce stătea acolo sus, în fereastră”. [Ioan Slavici, *op. cit.*, 304]

Cum am văzut, bărbatul nu are aceeași reacție. Vrea ca lumea să nu vadă, înțelege că gestul ei vine parcă să-l înfrunte și începe să se teamă de Persida, care, de acum încolo îl va domina. Întreg destinul femeii stă sub semnul contradictoriu pe de-o parte al excesului de voință, al forțării prin exhibarea „putinței” și, de cealaltă parte, al nevoii de a nu fi singură cu ea însăși. Nu-i mai place la mănăstire, unde este singură și nu poate vorbi cu nimeni despre

ceea ce i se întâmplă, dar, când se întâlnește cu Trică, iar sfidează: o apucă pe drumul ce ducea la măcelărie, produce o mică furtună printre cei care o văd, și din nou îl șochează pe Națl.

„Întâlnirea” de la fereastră scoate la lumină nevoia Persidei de instanțe ordonatoare. Ne aflăm în plin „dispozitiv de sexualitate”, pentru care relevanța este natura impresiilor, chiar dacă aceste impresii sunt fine sau imperceptibile. Mănăstirea maicilor îi apare fetei ca un univers ideal, un spațiu închis în care femeia este apărată de lumea de afară și de trăirile interioare, pe care nu le poate controla:

„Se temea ea însăși de sine, simțea c-o apucă, din când în când, o pornire năvalnică și-i vine să se ducă, ea singură nu știa unde, și să facă, ea singură nu știa ce. Mii și mii de primejdii, nenorociri peste nenorociri, zbuciumări peste zbuciumări, o viață plină de nevoi și de dureri: le presimțea, le vedea, le știa parcă pe toate cum vin”. [Idem, 310]

Ieșită-n lume, Persida îl cunoaște pe Codreanu, viitor preot, un tânăr de douăzeci și trei de ani. Față de un: „om deplin, foarte așezat, foarte cuminte, foarte învățat”, Persida se simte încurcată, sfiasă, dar nu-și pierde nici un moment stăpânirea de sine. Cei doi bărbați se reflectă diferit în oglinda interioară a femeii. Dacă Națl este cel care i-a surprins „slăbiciunea”, cel pe care-l înfruntă mândră, îndrăzneată și ncruntată, cel care produce un dezechilibru serios, Codreanu scoate la suprafață o diplomatie feminină extraordinară. Persida îi domină și pe Națl, și pe Codreanu. Pe primul îl face „din om, neom”, „îl nenorocește”, condamându-l la pribegie, pentru că este „prea multă femeie, prea stăpână pe sine și pe voința lui” [Idem, 328]

Și în *Mara*, ca și în *Pădureanca*, observăm că este slăbită rigiditatea instanțelor exterioare ordonatoare. Tocmai de aceste instanțe are nevoie Persida crescută într-o mănăstire catolică:

„Putea să doarmă liniștită când atât de bine, știa că fratele și mama ei priveghează și n-o lasă să iasă din căile cele bune”. [Idem, 335]

Slăbiciunea pentru Națl, revelația descoperirii unui eu atât de puternic, toate acestea trebuie eliberate prin „transpunere în discurs, în mărturisire, în fața unei instanțe care ascultă, interpretează, condamnă ori achită.” [Michel Foucault, *Istoria sexualității*, 1997, 83] „Confesiunea este un mijloc de mântuire, aduce, păcătosului mângâierea”. [Jean Delumeau, *Mărturisirea și iertarea*, 1998, 38.] Persida tânjește după un „director de conștiință” care să nu o discolpe, ba, mai mult, care să-i domolească sentimentul arzător de vinovăție. [Idem, 156]

Grav pentru ea este, nu atât că Națl este de altă religie, că nu sunt egali din punct de vedere social, ci că ea l-a „scos pe el din minți”, ea l-a provocat, „fiindcă îl văzusem mai cuminte decât mine”. Odată răul produs, femeia nu-și plânge de milă, știindu-se puternică, ci

pe el, care, ca și Iorgovan, din *Pădureanca*, intră într-un proces de degradare. Acesta este motivul pentru care Persida nu se poate ierta. Din vina ei bărbatul coboară, se pierde. Nu este o pierzanie intenționată, care să aibă resorturi de natură materială sau de promovare socială, ca în cazul unor personaje feminine de până la Slavici. Națl este victima inocentă a unui surplus de energie, de a cărui amploare femeia nu a fost conștientă până când a avut revelația bărbătescului.

Cum spuneam, fata are nevoie de un „director de conștiință”. Îi mărturisește mamei toată neliniștea. Însă Mara nu are aceeași structură, zbuciumul Persidei o derutează, o descumpănește și încearcă să relativizeze gravitatea situației, s-o absolve pe fiică de vină, să treacă totul sub semnul întâmplării sau doar al destinului nenorocit al bărbatului, nu și al fetei ei:

„- Cum a rămas el? urmă Persida deznădăjduită. Ce face el acum? O să afurisească ceasul rău în care m-am ivit în calea lui, ca să stric tot rostul vieții lui!

- - Nu, fata mea, zise Mara liniștită. Așa vin lucrurile în lumea aceasta: pleci în neștiute și te miri unde ajungi; te-apucă – așa din senin – câteodată ceva și te miri la ce te duce. Omul are data lui și, nici în bine, nici în rău, nu poate să scape de ea; ce ți-e scris are neapărat să ți se întâmple; voința lui Dumnezeu, nimeni nu poate s-o schimbe.

Persida își ridică capul și, răsuflând ușor, se uită cu ochi înveseliți la mama ei.

- - Lasă-l, – urmă Mara – nu te gândi la el, nu-ți munci sufletul pentru dânsul; cum i-ar fi, așa să-i fie; tu, cu norocul tău și el, cu al lui; Dumnezeu a vrut să te lase cum ești și, dacă nu te-a făcut Dumnezeu pentru dânsul, e nenorocirea lui, dar nu și a ta!

- - Dar dacă m-ar fi făcut, mamă?! strigă Persida.

- - Nu! nu! răspunse Mara cu hotărâre îndârjită. Asta nu se poate! Dumnezeu știe – urmă ea mișcată – cât m-am gândit eu la voi, cât am ostenit pentru voi, cu câtă inimă v-am purtat de grijă și nu poate să mă pedepsească atât de aspru. Dacă te-aș vedea moartă, ar fi pierdută toată bucuria vieții mele, dar aș zice c-au mai pățit-o și alte mame ca mine și m-aș mângâia în cele din urmă. Neam de neamul meu nu și-a spurcat însă sângele! striga ea cu ochii plini de lacrimi. Și mi-e milă de el și de mama lui, dar îmi ești dragă și tu și nu se poate!” [Ioan Slavici, *op. cit.* 345]

Maica Aegidia, însă, este adevăratul confesor al Persidei. Maica Aegidia nu este doar martorul întemeierii sentimentului pentru Națl, dar, ei îi mărturisește față hotărârea de a-și asuma destinul lui Națl, oricare ar fi implicațiile. Fiind formatorul Persidei, maica o cunoaște

cel mai bine, ea știe că fata a fost mereu greu de stăpânit, dar, odată cu vârsta, maica o crede, acum, maturizată:

„*O adevărată minune*», așa zicea maica Aegidia în gândul ei. *Se potolise neastâmpărul copilăresc și năvălnicia adeseori sălbatică și fata ei era așezată, înțeleaptă și duioasă, un adevărat giuvaer de femeie. De aceea, nici nu mai putea să-i vorbească în felul de mai nainte și Persida se sâmțea înălțată în gândul ei, când vedea că o ia parcă i-ar fi soră ori prietenă*” . [Idem, 354]

Maica este „conștiința străină”, al treilea personaj „care îi pune în relație pe cei doi”. [Vasile Popovici, *Lumea personajului*, 1997, 65]

Tot sub privirea ei, Persida știe cu certitudine că viața ei este legată ireversibil de a celui mai slab dintre bărbații care o doresc:

„*Se dăduse de gol, se uită în ochii maichii Aegidei și nu putea decât să spună adevărul. Adeseori a simțit, acum, în timpul din urmă, că-l iubește, niciodată, însă, simțământul acesta n-a cuprins-o cu putere atât de covârșitoare ca acum, sub ochii scrutători ai maichii Aegidei*” . [Ioan Slavici, *op. cit.*, 415.] Alegerea, de fapt, o face în funcție de acest criteriu, al slăbiciunii. Persida are vocație maternă. După ce Trică s-a făcut bărbat, va fi rândul lui Națl să fie ocrotit. Față de Codreanu, procedează cu o eleganță aristocratică, ca o „adevărată domnișoară”, observă Nicolae Manolescu. [Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe (eseu despre romanul românesc)*, vol. 1, 1980, 152] Îl refuză în maniera feminină, fiind sigură ca acesta va suporta refuzul, fără ca urmările să fie dezastruoase:

„*Ea vedea în gândul ei pe Codreanu: Ce deosebire! Om și om și ce deosebire! Nu, cu Națl nu putea să facă ceea ce a făcut cu Codreanu!*” . [Ioan Slavici *op. cit.*, 380]

Națl, în schimb, parcă-i este frate, parcă-i este „numai un copil răsfățat și nechibzuit”. [Idem, 370]

Scos din fâgașul lui, Națl, ca și Iorgovan, nu are forța constructivă a Persidei. El pleacă de acasă, rătăcește fără nici un rost prin lume, nu se mai îngrijește și intră în conflict cu tatăl. Când aude că Națl „a ridicat mâna asupra tatălui său” Persida ia o hotărâre ireversibilă: femeia se identifică total cu Celălalt „devine celălalt.” [Magdalena Popescu, *Slavici*, 1977, 76]

„*Nu! grăi dânsa în cele din urmă cu liniștită hotărîre. N-am să mă înspăimânt, n-am să fug, n-am să te părăsesc – zise – și-i apucă mâna și se alipi de el, și-și trecu gingaș brațul peste gâtul lui. Ah! – urma apoi ca dusă-n altă lume – ce adimenitor e gândul că am să te scot din întunerecul în care ai căzut, să-ți luminez viața, să te văd... iarăși voios ca odinioară. Am eu, eu am să te scot, să te luminez, să te văd.*” [Ioan Slavici, *op. cit.*, 418-419]

Fuge cu Națl la Viena, nu fără a se cununa pe ascuns, mai înainte. Acolo, în lume, cei doi se întâlnesc cu adevărat, într-un cuplu. Forța femeii nu este suficientă pentru a-l susține și pe el. Națl nu crede că Persida își asumă până la capăt hotărârea de a renunța la toți pentru el. Suspicios, o hărțuiește neîncetat cu ideea obsesivă a plecării, ba chiar, a alegerii unui alt bărbat pentru care ar face la fel:

„Ești femeie frumoasă, deșteaptă și plină de nuri; și câți dintre cei ce privesc cu ochi doritori la tine sunt oameni mai și mai decât mine? Ceea ce mi-ai făcut mie ai putea să-i faci altuia; ceea ce de dragul meu i-ai făcut mumei tale, ai putea să-mi faci și mie de dragul vreunui mai norocos” . [Idem, 440]

Dacă Persida are energie formatoare, de tip ascensional, Națl are vocația distrugerii și autodistrugerii. Îi lipsește profunzimea trăirii, nu înțelege că jertfa Persidei este unică, repetabilă și vine dintr-un acut sentiment de vinovăție.

Persida, ca și Mara, caută în permanență echilibrul. Poate în această privință, a tenacității, o continuă pe Mara. Îl susține pe Națl cu măcelăria, apoi conduce, aproape singură, cârciuma de la Sărărie. Cu cât lucrurile se așează pe făgașul bun, cu atât Națl este mai nemulțumit. Din dorința de a-l ocroti și salva, femeia îl anihilează. Soțul ei se simte străin și fără rost. Persida e o „sarcină prea grea pentru dînsul”.

Finalul romanului, criticat pentru didacticism și căderea în „vulgaritate”, îi redă Persidei locul pierdut. [Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe (eseu despre romanul românesc)*, vol.1, 1980, 160]

Dacă elanul matern către Națl este înfrânt de slăbiciunea și suspiciunea bărbatului, prin copilul pe care-l au împreună, Persida redevine cea de odinioară, respectată și admirată.

BIBLIOGRAFIE LITERARĂ:

1. SLAVICI, Ioan – **Proză.Povești.Nuvele**, vol.II, III, Cartea Românească, București, 1979

BIBLIOGRAFIE CRITICĂ:

1. ARIES, Philippe și DUBY, Georges – **Istoria vieții private, vol. VII-VIII**, Ed. Meridiane, București, 1997

2. BOIA, Lucian – **Istorie și mit în conștiința românească**, Ed., București, 1997

3. DELUMEAU, Jean – **Mărturisirea și iertarea**, Ed. Polirom, Iași, 1998
4. FOUCAULT, Michel – **Istoria sexualității**, Ed. de Vest, Timișoara 1995
5. LIPOVETSKY, Gilles – **A treia femeie**, Editura Univers, București, 2000.
6. MANOLESCU, Nicolae – **Istoria critică a literaturii române**, Editura Minerva, București, 1990.
7. MARCUSE, Herbert – **Eros și civilizație**, Ed. Trei, București, 1996
8. PÂRVULESCU, Ioana – **Alfabetul doamnelor**. Ed. Carter, București, 1999
9. POPESCU, Magdalena – **Slavici**, Ed. Cartea Românească, București, 1977
10. POPOVICI, Vasile – **Lumea personajului**, Ed. Echinox, Cluj Napoca, 1997
11. IOAN SLAVICI interpretat de ..., Ed. Eminescu, București, 1977.
12. SLAVICI– evaluări critice, Ed. Facla, București, 1977.
13. ȚEPOSU, Radu G. – **Viața și opiniile personajelor**, Ed. Cartea Românească, București., 1983
14. VÂRGOLICI, Teodor – **Aspecte ale romanului românesc**, Ed. Humanitas, București, 1985.
15. WEBER, Max – **Etica protestantă și spiritul capitalismului**, Ed. Humanitas, București, 1993

DICȚIONARE:

1. **Dicționar analitic de opera literare românești**, vol. I-III, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, coordonator , Ion Pop
2. **Dicționarul esențial al scriitorilor români**, Ed. Albatros, București, 2000, coordonatori :Mircea Zaci, Marian Papahagi, Aurel Sasu